

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/polskie-wojsko/62685,Czarkowy-1914-zaczatek-legendy-Legionow-Pilsudskiego.html>

Józef Piłsudski i oficerowie I Brygady Legionów Polskich, 1915 - 1916. Ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie (serwis "polona.pl")

ARTYKUŁ

Czarkowy 1914 - początek legendy Legionów Piłsudskiego

OKRES HISTORYCZNY

(1863-1918) Ku Niepodległej

Autor: ARTUR KUPRIANIS 12.02.2020

Czarkowy to miejsce stoczenia jednej z pierwszych krwawych potyczek legionistów Piłsudskiego. Stała się ona podstawą mitu Legionów Polskich i ich walki o niepodległość, nie tylko podczas I wojny światowej, ale może przede

wszystkim po jej zakończeniu.

Przy drodze krajowej nr 79 Sandomierz - Kraków we wsi Winiary ma swój początek, biegnąca wśród pól uprawnych, Droga Józefa Piłsudskiego. Zaprowadzi nas ona na jeden z niewielu cmentarzy wojennych w województwie świętokrzyskim, na którym spoczywają trzy pokolenia żołnierzy polskich: legionistów z lat 1914-1915, żołnierzy Wojska Polskiego z 1939 r. i żołnierzy Armii Krajowej.

Potyczka pod Czarkowami

Początkowo w tym miejscu stał jedynie Pomnik Zwycięstwa Legionów odsłonięty w 1928 r. Powstał on w 14 rocznicę potyczki pod Czarkowami. W tej małej wiosce koło Starego Korczyna 23 IX 1914 r. miały miejsce kilkugodzinne zmagania plutonu legionistów dowodzonego przez Czesława „Młota” Fijałkowskiego z dwoma szwadronami rosyjskiej kawalerii. W toku walki Polacy doświadczyli śmiertelnej mocy karabinów maszynowych przeciwnika. Od kul tego „rózańca śmierci” – jak nazwał karabin maszynowy Władysław Orkan - zginęło aż 7 żołnierzy plutonu spośród 9 wszystkich wówczas zabitych. Jeden z nich, Aleksander „Sam” Sygryc, został trafiony serią bezpośrednio w głowę. Na jego kolegach zrobiło to upiorne wrażenie. Wojna pokazała im swoje prawdziwe oblicze. Na zawsze pozostał w ich pamięci widok

ciał w konwulsyjnych drgawkach (...). Twarze wykrzywione, trupio zielone (...) Oczy bielmem zachodzące, głowy z zerwaną czaszką, z podciętem, jakby brzytwą gardłem.

W tej strasznej chwili nie załamali się i mimo znacznej przewagi nieprzyjaciela, nie poddali się.

Legenda Legionów

Po nieudanym marszu na Kielce i fiasku planu wywołania powstania antyrosyjskiego wśród ludności Królestwa Polskiego, idea zbrojnego czynu J. Piłsudskiego znalazła się w impasie. Utworzony 16 VIII 1914 r. w Galicji Naczelny Komitet Narodowy przejął zwierzchnictwo nad polskimi ochotniczymi formacjami wojskowymi. W ten sposób powstały Legiony Polskie. Stopniowo krzepły organizacyjnie, potrzebowały jednak mitu założycielskiego, który spoiłyby oddziały wywodzące się z różnych organizacji.

Pod Czarkowami koło Starego Korczyna 23 IX 1914 r. miały miejsce kilkugodzinne zmagania plutonu legionistów dowodzonego przez Czesława „Młota” Fijałkowskiego z dwoma szwadronami rosyjskiej kawalerii. W toku walki Polacy doświadczyli śmiertelnej mocy karabinów maszynowych przeciwnika.

Nieprzypadkowo wybór padł na walki I Brygady Legionów pod Nowym Korczynem w 1914 r. i potyczkę pod Czarkowami. Pierwszy historyk Legionów, prof. Wacław Tokarz pisał:

Zmieniły one ideowo dotychczas związane ze sobą oddziały w silną, organiczną całość wojskową, związaną ze sobą przebyłym wspólnym niebezpieczeństwem, związaną pierwszą większą mogiłą drogich poległych z plutonu C. Fijałkowskiego. Żołnierze przeszli tutaj swą pierwszą szkołę bojową, chrzest ognia działowego i nauczyli się cenić swych oficerów za ich spokój i sprawność w chwili niebezpieczeństwa. Ta pierwsza poważna próba krwi zahartowała wszystkich.

Pomnik Zwycięstwa

Od początku 1928 r. w całej Polsce przygotowywano się do uczczenia dziesiątej rocznicy odzyskania niepodległości. W wielu miejscowościach przygotowano specjalnie na tą okazję różne imprezy i projekty. W Czarkowach z inicjatywy społeczeństwa i władz powiatu pińczowskiego postawiono na gruntach oddanych na ten cel przez rolnika Aleksandra Kozerego wybudować wspomniany już pomnik ku czci poległych legionistów. Projektantem i wykonawcą pomnika był krakowski artysta rzeźbiarz Konstantyn Laszcza. W akcie erekcyjnym zapisano:

Pod wysokim Protektoratem Marszałka Józefa Piłsudskiego utworzony został w Pińczowie dnia 12 lutego 1928 r. Komitet Budowy Pomnika Zwycięstwa pod Czarkową. Ku chwale pierwszych bojów Józefa Piłsudskiego o Niepodległość Polski został wzniesiony z dobrowolnych ofiar mieszkańców powiatu pińczowskiego Pomnik Zwycięstwa na miejscu, gdzie w pierwszej regularnej bitwie dnia 23 września 1914 r. żołnierz polski pod wodzą Józefa Piłsudskiego odniósł zwycięstwo nad wielokrotnie silniejszym

nieprzyjacielem (moskalami).

W Czarkowach z inicjatywy społeczeństwa i władz powiatu pińczowskiego postawiono na gruntach oddanych na ten cel przez rolnika Aleksandra Kozere wybudować pomnik ku czci poległych legionistów. Na odsłonięciu i poświęceniu pomnika 23 IX 1928 r. obecni byli m.in.: Prezydent Rzeczypospolitej Ignacy Mościcki, marszałek Sejmu Ignacy Daszyński, bp Władysław Bandurski.

W ten sposób uroczystości rocznicowe i przypomnienie legendy Legionów, włączono w propagowany przez państwo od przewrotu majowego kult marszałka J. Piłsudskiego. Na odsłonięciu i poświęceniu pomnika 23 IX 1928 r. obecni byli m.in.: Prezydent Rzeczypospolitej Ignacy Mościcki, marszałek Sejmu Ignacy Daszyński, bp Władysław Bandurski, wojewodowie kielecki Władysław Korsak i krakowski Ludwik Darowski oraz generałowie Wojska Polskiego Andrzej Galica, Mieczysław Ryś-Trojanowski, Aleksander Narbut-Łuczyński i pułkownicy Wacław Stachiewicz, C. Młot-Fijałkowski. Zaangażowanie najwyższych władz państwowych oraz masowy charakter uroczystości miały pokazać wiodącą rolę J. Piłsudskiego i obozu legionowego nie tylko w odzyskaniu niepodległości, ale także w nowej, pomajowej rzeczywistości. Dla obozu rządzącego stały się również manifestacją poparcia społeczeństwa dla władzy.

Pomnik na cmentarzu przetrwał 17 lat. W styczniu 1945 r. został wysadzony w powietrze przez żołnierzy Armii Czerwonej. W 1992 r. staraniem, zawiązanego 3 lata wcześniej, Społecznego Komitetu Odbudowy Pomnika Zwycięstwa Legionów w Czarkowach nad Nidą, z powrotem postawiono postument według oryginalnej dokumentacji (otaczający go cmentarz wojenny został odrestaurowany w 2011 r.). Od tego czasu jest to centralny punkt lokalnych uroczystości patriotycznych.

Leopold Gottlieb, "Julian Herschthal, ps. Borek, podporucznik piechoty Legionów Polskich", rysunek, 1915. Ze zbiorów cyfrowych Muzeum Narodowego w Krakowie

Leopold Gottlieb, "Na kwaterze - kapitan Leon Berbecki i porucznik (?) Jerzy Ferek-Błeszyński, ps. "Toporczyk"", rysunek, 1915. Ze zbiorów cyfrowych Muzeum Narodowego w Krakowie

COFNIJ SIĘ